

CUPRINS

Argument	9
CUVÂNT ÎNAINTE.....	13
Capitolul 1	
„Cearta” pentru concepte, adică ce sunt devianța și delincvența.....	19
1.1. Norma socială – punct de pornire în studierea devianței	19
1.1.1. Sancțiunile sociale.....	25
1.1.2. Norme și sancțiuni juridice	27
1.1.3. Conformitatea socială.....	28
1.2. Devianța – un rău necesar?	30
1.2.1. Relativitatea și universalitatea devianței	33
1.2.2. Funcțiile și disfuncțiile sociale ale devianței.....	37
1.3. Delincvența, infraționalitatea și criminalitatea ca tipuri de devianță socială	38
1.3.1. Dimensiuni ale infraționalității	40
1.3.2. Tipologia infracțiunilor.....	43
1.3.2.1. Forme ale infracțiunilor după subiect, sau după făptuitori	44
1.3.2.2. Forme ale infracțiunilor după gravitate	46
1.3.2.3. Infraționalitatea în funcție de mediul de defășurare	47
1.3.3. Tipologia infractorilor	49
1.4. Delincvența juvenilă.....	51
1.5. Minorul delincvent și legea penală	53
1.5.1. Evoluția sistemului de reeducare a minorilor infractori până la Codul penal din 1936	53
1.5.2. Evoluția sistemului de reeducare a minorilor infractori, de la adoptarea Codului penal din 1969 până în prezent	55
1.5.3. Consecințele răspunderii penale a minorilor	56
Capitolul 2	
Adolescența, între normalitate și devianță	59
2.1. Profilul general al vârstei.....	59
2.2. Adolescența, între normalitate și devianță	62
2.3. Adolescența și procesul de socializare.....	64
2.4. Noțiunea de predelinvență juvenilă și rolul ei în evaluarea comportamentului adolescenților	68
2.5. Relația între predelinvență și delincvența juvenilă	70
2.6. Concepte corelate „predelinvenței juvenile”	71

Capitolul 3

Teorii explicative ale devianței și delincvenței	75
3.1. Introducere	75
3.2. Teoriile economice	77
3.3. Teoriile embriogenetice	78
3.3.1. Teoria caracterului criminal înăscut, formulată de Cesare Lombroso	78
3.3.2. Teoria comportamentului criminal, ca anomalie genetică	81
3.3.3. Teoria condiționării	84
3.3.4. Teoria constituțională	84
3.4. Teorii care supralicitează importanța cauzelor individuale de factură psihologică	86
3.4.1. Teoria agresivității înăscute	86
3.4.2. Teoria rezistenței la frustrare	91
3.5. Teorii de factură psihosocială	94
3.5.1. Teoria controlului psihosocial	94
3.5.2. Teoria autocontrolului sau a înfrânării	95
3.5.3. Teoria învățării sociale	95
3.5.4. Teoria asocierilor diferențiale	101
3.5.5. Teoria influenței negative a televiziunii	103
3.6. Teorii sociologice	104
3.6.1. Teoria „dezorganizării sociale”	104
3.6.2. Teoria „subculturilor delincvente” și a „grupurilor de la marginea străzii”	106
3.6.3. Teoria „etichetării sociale”	108
3.7. Perspective teoretice asupra surselor de influențare a devianței	111
3.7.1. Căldura	111
3.7.2. Zgomotul	112
3.7.3. Vântul	113
3.7.4. Armele sau alte simboluri ale violenței	115
3.7.5. Durerea fizică și morală	115
3.7.6. Atacul sau provocarea directă	115
3.7.7. Aglomerația	115
3.7.8. Alcoolul și drogurile	115

Capitolul 4

Istoricul cercetărilor privind influența mass-media asupra devianței și delincvenței	121
4.1. Efectele produse de mass-media	122
4.2. Teorii asupra efectelor și funcțiilor mass-media	128
4.2.1. Teoria „glonțului magic”	128
4.2.2. Studiile Fondului Payne-primul studiu științific al comunicării de masă	131
4.2.3. „Invazia de pe Marte” - emisiunea SF care răspândește panica în America: cercetări	134
4.3. Extinderea efectelor mass-media asupra comportamentului social	139
4.3.1. „Efectul Rambo”	144
4.3.2. „Efectul Slacker (de nepăsare)	147
4.3.3. Efectul vizionării filmului animat „Beavis și Butt-Head”	149

4.3.4. Efectul Werther: sinuciderea ca act imitativ.....	153
4.4. Contribuții românești la cercetarea devianței și delincvenței	157
4.4.1. Cercetări uni- și multidimensionale premergătoare sau derivate din legislația penală din 1936	158
4.4.2. Cercetări și studii asupra delincvenței juvenile efectuate în perioada postbelică, până la intrarea în vigoare a Codului penal din 1968	159
4.4.3. Studii și cercetări efectuate după intrarea în vigoare a Codului penal din 1968	159
4.5. Comunicarea agresivității.....	160
4.5.1. Semnificațiile atitudinilor corporale	160
4.5.2. Modalități ale exprimării agresivității fizice	161
4.5.3. Forme ale agresivității prin cuvânt	163
4.5.4. Comunicarea agresivității prin imagine vizuală	166

Capitolul 5

Aspecte ale devianței și delincvenței juvenile în zilele noastre 169

5.1. Delincvența juvenilă în România: stare de fapt, tendințe, soluții	169
5.2. Dinamica fenomenului delincvenței juvenile evidențiată în date statistice	170
5.3. Aspecte ale delincvenței juvenile prin prisma fenomenului „copiii străzii”	173
5.3.1. Considerații generale privind „copiii străzii” în România	175
5.4. Copiii și piața sexului	178
5.4.1. Pedofilia, prostituția juvenilă și exploatarea sexuală a copiilor	179
5.4.2. Extinderea și proliferarea pedofiliei în România în perioada de tranziție	180
5.5. Consumul de droguri la adolescenți	181
5.5.1. Principalele profile de drogomanie.....	182
5.5.2. Factori stimulativi sau inhibitori ai consumului de droguri	185
5.6. Fenomenul suicidal la copii și adolescenți	187
5.7. Fenomenul satanist	188
5.7.1. Tipologia mișcărilor sataniste	190
5.7.2. Comportamente simptomatice	191
5.7.3. Elemente de psihosociologie a grupului satanist.....	192
5.7.4. Câteva caracteristici ale fenomenului satanist din România	193
5.8. O nouă cultură feminină: „GRRBL POWER!” - fata puternică	194

Concluzii 197

BIBLIOGRAFIE 205

Argument

Paginile ce alcătuiesc această lucrare pun în discuție complexitatea fenomenului devianței, particularitățile sub care aceasta se exprimă la vârsta adolescenței, ca și înrâurirea unora dintre evenimentele și producțiile media asupra comportamentului copiilor și tinerilor. Partea a doua a lucrării prezintă cercetarea pe care am efectuat-o în Penitenciarul din Timișoara, în Centrul pentru Reeducare Minori de la Buziaș și în câteva școli timișorene, fiind vorba, de fapt, despre o investigație de teren menită să surprindă modul în care producțiile cinematografice, saturate cu scene violente, influențează, chiar dacă în doze și nuanțe diferite, diverse categorii de adolescenți.

Am considerat de la început că problema devianței și delincvenței juvenile este una nu doar foarte complexă, dar și de interes pentru cercetarea științifică actuală, aceasta în condițiile în care și în România fenomenul pre-delincvenței și cel al criminalității iau amploare. Sunt conștient nu doar de faptul că cercetările psihosociologice în domeniu au și valoare și trecut, dar știu și că fenomenele asupra cărora mă aplec sunt, în același timp, incomode pentru spațiul social, dar și provocatoare pentru cunoaștere. În plus, are și pentru mine semnificație faptul că realitatea crudă a delincvenței juvenile este întâmpinată adesea, fie printr-o capacitate instituțională diminuată în a găsi întotdeauna mijloacele eficiente de a stopa tendințele de creștere ale fenomenului infracțional, fie prin răspunsul – adesea inadecvat și doar agresiv – pe care adulții mediului social, în general, îl dau la întâlnirea cu fenomenul transgresării normelor de către adolescent. Adesea se uită și faptul că orice ființă umană are atitudini, comportamente, fantasme și dorințe care nu sunt în totalitate raționale și rezonabile. Orice ființă umană luptă împotriva unei părți din ea însăși și nimeni nu poate parveni de unul singur la controlul de sine. De aceea, orice cercetare în această direcție ar trebui să fie... deopotrivă „științifică” și „participativă” la „realitatea” posibilităților de înțelegere și

soluționare... Se asigură în acest fel atât o înțelegere mai nuanțată a fenomenelor, actelor deviante etc., dar și posibilitatea ca cel puțin unele din aceste acte producătoare de dezordine (pe atâtea planuri) să fie și „corectate”. Cu o asemenea convingere, investigația cu caracter evaluator a fenomenului cercetat a fost însoțită de un set de activități cu caracter recuperator, în constatările din finalul acestei lucrări fiind prezentate și câteva din recomandările necesare eficientizării unor asemenea „activități de intervenție”, cu importante valențe în reeducare.

În capitolele de susținere teoretică a cercetării insist asupra considerării *devianței* ca un concept polisemantic, fenomenele la care trimite intensiunea sa putând fi abordate pluridisciplinar. De asemenea, trecând în revistă principalele teorii explicative privitoare la agresivitate și delincvență, am în vedere, deopotrivă, meritele, cât și limitele fiecăreia. Nici una nu poate fi general-valabilă pentru ansamblul de transgresări ale normelor. Cel mai adesea, o teorie trebuie raportată la un comportament precis determinat; ea poate, de asemenea, să explice o atitudine mai generală, care nu reprezintă însă *decât un* aspect al procesului transgresării. Apoi, chiar dacă școlile ce susțin o teorie sau alta se contrazic între ele, se poate totuși susține (și în lucrare încerc să argumentez în această direcție) că teoriile acestea nu sunt necesar incompatibile între ele.

În direcția susținerii titlului prezentei lucrări, insist pe teoriile și cercetările ce privesc influența negativă exercitată adesea de mass-media asupra copiilor și adolescenților. Am în vedere, mai ales, cercetările experimentale realizate în domeniu ce subliniază faptul că programele audio-vizuale și filmele – care au în conținutul lor violență – influențează în bună măsură comportamentul copiilor și adolescenților. Alți cercetători, la nivelul aceleiași probleme privind mecanismele și efectele influențării de către mass-media a comportamentului social - inventariază *funcțiile* mijloacelor comunicării de masă: constituirea de noi semnificații date faptelor; distorsionarea sau exagerarea unor mesaje privind realitatea violenței; influențarea patternurilor noastre de limbaj; extinderea și modificarea vocabularului etc.

Cu privire la delincvența juvenilă, ca realitate cu manifestări și caracteristici surprinzătoare în România acestor ani, eu abordez problema pe trei paliere: stare de fapt, tendințe și soluții. Și aceasta, desigur, în baza unor analize realizate de către cercetători avizați de la nivelul unor instituții publice și de asistență socială.

Cum anunțam la început, partea practică a lucrării presupune, în chipul unui studiu de caz, evidențierea modului în care, grupuri diferite de adolescenți reacționează la vizionarea unui film cu scene violente. Drept obiective specifice, la nivelul cercetării propriu-zise am avut în vedere: realizarea unui studiu de diagnoză a caracteristicilor psihice ale subiecților minori, supuși investigației noastre; realizarea unei comparații între loturile de băieți și fete studiate, pe baza caracteristicilor psihice rezultate în urma testelor aplicate; evidențierea modului în care reacționează loturile studiate, după vizionarea unui film cu scene violente; realizarea unor activități formative, prin activități de grup creativ, cu o parte dintre subiecții din mediile carcerale supuși investigației. Propriu-zis, cercetarea s-a desfășurat în trei etape: prima etapă a fost una de *diagnoză*, ce a presupus aplicarea setului de 12 probe la toți cei 264 de subiecți supuși investigației; *a doua etapă, cea experimentală, de profunzime*, a presupus vizionarea de către subiecți a unui film cu scene violente și apoi testarea imediată cu ajutorul unui test de agresivitate și a unui test de frustrație; a treia etapă a presupus realizarea și relevarea efectelor pozitive pe care le poate exercita asupra comportamentului delinvent sau deviant, organizarea unei *activități de grup creativ*, cu o parte din subiecții studiați. Rezultatele cercetării sunt prezentate pe larg în partea finală a prezentei lucrări.

Lucrarea de față se constituie ca versiune adaptată pentru tipar a tezei de doctorat, pe care am susținut-o sub conducerea doamnei profesor universitar doctor Ursula Șchiopu de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației a Universității din București. Parcurgerea etapelor alcătuirii tezei, ca și a etapelor investigației (prezentată aici ca studiu de caz), a beneficiat constant de atenția călăuzitoare (marcată de căldură și înțeleaptă îngăduință) a doamnei profesor Ursula Șchiopu, ca și de generozitatea cu care doamna profesor doctor Anca Munteanu mi-a întâmpinat întrebările, lipsa de claritate în parcurgerea sensurilor psihologice ale unora din fenomenele cercetate, ori...nevoia de bibliografie suplimentară. De un prețios ajutor mi-a fost sollicitudinea cu care s-au făcut prezenți colaboratorii mei de la Centrul de recuperare a minorilor din Buziaș, subcomisar Florin Șerpe, psiholog Ileana Boncilă. Nu poate fi uitat, desigur, suportul oferit de rodnicele discuții cu studenții, sau cu colegii. Și, bineînțeles, gratitudinea mea se îndreaptă și către cei care vor dori să parcurgă, pas cu pas, efortul unei încercări, ca cea întreprinsă în paginile ce urmează.